

Ústavní soud vytvořil právní revoluci, že změnu pohlaví už nepodmiňuje chirurgickým zákrokem

 radiouniversum.cz/kriz-jakub-1d-ustavni-soud-vytvoril-pravni-revoluci-ze-zmenu-pohlavi-uz-nepodminuje-chirurgickym-zakrokem

1. listopadu 2024

Jakub Kříž Díl 1/3

Text 1.11.2024 29 min Přehrát

#LGBT #Společnost

Ústavní soud rozhodl o zrušení povinné kastrace při úřední změně pohlaví. Česká republika byla za tuto povinnost, kterou stanovil občanský zákoník, kritizována aktivisty LGBTQ+ u nás i v zahraničí. Byli jsme prý jednou z posledních zemí, která k zákonné změně pohlaví vyžadovala sterilizaci a přeměnu pohlavních orgánů. Ústavní soud proto zrušil příslušné ustanovení zákona s platností od července příštího roku, tedy od července roku 2025. Na toto rozhodnutí by měli reagovat zákonodárci. Ti se tímto tématem už zabývali, ale vzhledem k tomu, že se na něm neshoduje ani vládní koalice, k novelizaci občanského zákoníku, případně dalších zákonů, zatím nedošlo. Jak bude tedy tento právní problém vyřešen? A co to způsobí ve společnosti, která se už stále častěji ohrazuje proti permanentnímu posilování práv této minority? Na veřejnosti se objevují názory, že politici tomuto tématu věnují zbytečně velkou pozornost, a to na úkor řešení mnohem závažnějších témat. O tomto ožehavém tématu si budu povídat s advokátem a vysokoškolským pedagogem Jakubem Křížem, který se zabývá mimo jiné také lidskými právy v oblasti náboženských svobod, právy rodiny, práva na život a také rodičovských práv.

Martina: Pane doktore, je to téma k řešení? Je to téma k takovému obsáhlému řešení? Je to téma k celospolečenské, táhlé, dlouhé diskusi, doprovázené také mnoha procesními pochody, a spoustou popsaného papíru v médiích?

Jakub Kříž: Když si toto téma vymežíme, a zúžíme na transgender, změny pohlaví, tak se může zdát, že to je velmi minoritní. Na druhou stranu mám za to, že minimálně v posledních deseti letech se globálně zažívá něco, co bychom mohli označit jako epidemii transgenderu, tedy, že stále více lidí, zejména dětí, nezletilých, se cítí diskomfortní se svým tělem. Čili, téma k řešení to je, a po zásahu Ústavního soudu je to téma k řešení bezprostřední, protože, jak jste řekla, 30. června vyprší ta lhůta, kterou Ústavní soud stanovuje zákonodárci, a pokud zákonodárce nic neudělá, tak 1. července následujícího roku začne platit nějaká torzovitá právní úprava, protože Ústavní soud dvě věty v právní úpravě vyškrtl, a já přesně nevím, jak by se právní řád choval, kdyby byl zákonodárce pasivní.

Martina: Promiňte, Ústavní soud dvě věty vyškrtl, tak které dvě věty to jsou?

Jakub Kříž: V zásadě jsou to věty, které podmiňují změnu pohlaví operací, to znamená chirurgickou přeměnu orgánů a současně kastrací. Tuto podmínku změny pohlaví vyškrtl ze správného řádu s účinností od 1. července, ale současně možnost změny pohlaví ponechal. Čili, pokud by zákonodárci nepřinesli vlastní řešení, tak je velmi pravděpodobné – alespoň mně to z analýzy vyplývá – že od 1. července roku 2025 by vznikla jakási šílená situace, kdy by lékaři mohli vystavovat potvrzení o změně pohlaví, a toto potvrzení by stačilo matrikám pro úřední změnu pohlaví.

ÚS rozhodnutím, že při změně pohlaví není povinná kastrace a operace, stanovil, že pohlaví není biologický fakt, ale je založeno pocitem, a stát to musí respektovat

Martina: Když se budeme věnovat samotnému právu jako takovému, a tomu, jak tuto záležitost ošetřit, tam vy jste použil termín „epidemie transgenderu“. Jak myslíte, že tato epidemie vznikla? Vznikla z možnosti, ze svobody, z dosavadního potlačování nejrůznějších pocitů, ze strachu z přijetí okolím, nebo je to do značné míry módní záležitostí?

Jakub Kříž: To vše se nemusí vylučovat. Já myslím, že to je teď téma pro hlubokou diskusi a společenskovední výzkum. Jedna z teorií, jedna z vážných hypotéz spatřuje nejenom korelaci, ale určitou kauzalitu mezi používáním sociálních sítí a obrazu, obecně řečeno, a epidemií transgenderu, protože je překvapivé, že řekněme do roku 2010 se tato otázka – tehdy se to pojmenovávalo jako transsexualita – týkala spíše starších mužů, čtyřicátníků. Až někdy po roce 2010 začíná obrat, a dneska můžeme říct, že se jedná o masivní jev u mladších dívek. Čili, jedna z vážných hypotéz je, že sociální sítě, a prostředí internetu, významně přispělo k rozšíření. Pojem epidemie se používá také proto, že se zdůrazňuje určitá podobnost s jinými záležitostmi, jako byla dříve anorexie, která taky měla období, kdy byla na výsluní, a v podobné situaci se dnes nachází právě i otázka genderové dysforie. Za genderovou dysforii označujeme situaci, kdy se někdo cítí diskomfortně se svým vlastním tělem, má pocit, že je příslušníkem opačného pohlaví.

A když navážu na slovo „pocit“, tak se vracíme zpátky k rozhodnutí Ústavního soudu, který přišel s naprosto radikální právní revolucí, bez demokratické diskuse, která by tomu předcházela. A z jeho jarního nálezu jednoznačně vyplývá, že zastává subjektivní koncepci pohlaví. Tedy, že pohlaví je konstituováno nějakým pocitem, který má stát povinností reflektovat. Jeho úkolem je povinností reflektovat, jak se kdo cítí, identifikuje, jak vystupuje, a používá pojem „vážně míněná identita“. Jinými slovy, pohlaví už není biologický fakt, ale – aspoň jak tvrdí Ústavní soud – je to vnitřní pocit jedince, nějaká vážně míněná niterná identita.

Martina: Navzdory tomu, že u nás nemáme precedentní právo, tak by se asi dalo říci, že toto rozhodnutí Ústavního soudu je precedent.

Jakub Kříž: Myslím, že je jedno, jestli použijeme slovo „precedent“, nebo nepoužijeme, ale je to něco nového. Je to prostě rozhodnutí, které říká, že to, co tady platí staletí, by najednou platit nemělo.

A musíme si uvědomit, že Ústavní soud to udělal bez změny vnitrostátního zákonodárství, prostě jenom reflektoval změny právní úpravy jiných států, a judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

Martina: A také bez toho, co jste tady zmínil, že by bylo potřeba provést, tedy bez hluboké diskuse a analýzy.

Jakub Kříž: Ano. Vy jste zmínila, že v našem právním řádu neznáme takzvané precedenty, a náš kontinentální systém se odlišuje, řekněme, od angloamerického právě tím, že úkolem soudu je právo vykládat, nikoli vytvářet. Zatímco ve Spojených státech amerických vidíme, jak Nejvyšší soud právní řád posouvá, přináší nové precedenty. Takže myslím, že našemu právnímu řádu víc odpovídá, aby tak závažné změny, jako je třeba otázka vymezení pohlaví, nebo definice manželství, dělal parlament jako demokratický reprezentant lidu, nikoliv soudy.

Soudci ÚS, které jmenoval prezident Pavel, mají afinitu k progresivismu. Proto nyní ÚS dospěl v otázce změny pohlaví k jinému závěru, než v minulosti.

Martina: Tak si to tedy pojďme rozebrat nejenom od podlahy, ale od soudu. Ústavní soud tedy rozhodl o zrušení povinné kastrace při úřední změně pohlaví. Řekli jsme si, že to bude platit od 1. července roku 2025. Jaký je váš názor? Vy už jste ho teď částečně formuloval, ale já bych to ještě ráda rozvedla, protože toto rozhodnutí Ústavního soudu je například zajímavé tím, že soud se tematikou povinné přeměny pohlavních orgánů zabýval asi před dvěma roky – to není dlouhý čas – a tehdy došel k odlišnému závěru, tedy, že úprava o kastraci může být zachována. Rok se s rokem sešel – konkrétně dva – Ústavní soud takto zásadně změnil své rozhodnutí. Rozumíte tomu, proč?

Jakub Kříž: Mám za to, že rozumím. Stačí se podívat na první rozhodnutí o věci, které můžeme označit jako rozhodnutí o věci nebinární osoby. Tehdejší stěžovatel, stěžovatelka se identifikoval jakoby nebinární osoba, a Ústavní soud rozhodl velice těsně. Toto

rozhodnutí, které potvrdilo ústavní konformitu současného právního stavu, bylo velice těsné, dokonce pro zachování stávajícího stavu hlasovalo, tuším, méně soudců Ústavního soudu, než bylo pro změnu, ale protože pro zrušení zákona je třeba kvalifikovaná většina, a ta dosažená nebyla. Mezitím došlo k tomu, že některým soudcům uplynul jejich mandát, a prezident Pavel jmenoval nové soudce, a myslím, zdá se mi – když zanalyzujeme typy soudců, které stávající prezident jmenuje – že jejich společnou charakteristikou je, řekněme, afinita k progresivismu. A ta se projevila tím, že stačilo proměnit několik osob soudců, a pak de facto ve velice podobné věci dospěl soud k jinému závěru.

Martina: K opačnému.

Jakub Kříž: K opačnému, ano.

Martina: Umíme si my, občané, domyslet, jaké všechny důsledky toto rozhodnutí bude mít? Pomozte nám vy, jakožto advokát.

Jakub Kříž: Já myslím, že si to neumíme představit, je velice složité to dohlédnout. Jednak máme kulturní důsledky, jednak nějaké právní souvislosti. A u právních souvislostí se může na první pohled zdát, že Ústavní soud vlastně řekl jednu věc, a sice, že změnu pohlaví není možné podmínit kastrací a změnou pohlavních orgánů. A pak se můžeme dostat k tomu, jaké jsou možnosti reakce na toto rozhodnutí. Ale důsledky ve chvíli, kdy jim vyjdeme vstříc tou cestou, že lidé mohou měnit své pohlaví v podstatě velice volně a snadno, budou takové, že minimálně budeme muset řešit problém těhotných mužů, rodících mužů. Budeme muset řešit otázku vězeňství. Co se bude dít s mužem, který se začne identifikovat jako žena, a bude tak právním řádem uznán a přeřazen, do ženské věznice?

Martina: Takový případ už tady byl.

Jakub Kříž: Známe to ze Skotska.

Martina: Když to řeknu košilatě, tak tady byly výsledky v podobě novorozeňat.

Jakub Kříž: Je tu otázka dopadu na práva dětí, dětí z doby před změnou pohlaví. Souvislost třeba s obranou, se službou v armádě. Nebo, řekněme, je tady spíš směšná souvislost, protože v současné době vláda předkládá návrh zákona, který má zajistit takzvané kvóty v dozorčích a správních orgánech společností kótovaných na burze, aby v nich bylo vyrovnané zastoupení pohlaví, kdy takzvané méně reprezentované pohlaví má být podpořeno. To ale znamená, že ve chvíli, kdy ve správní radě bude deset mužů a pět z nich se prohlásí za ženu, tak budou mít splněno. A těchto jenom právních souvislostí je celá řada.

Rozhodnutím ÚS ohledně změny pohlaví vznikl nesnesitelný stav. Pojem pohlaví dosud odpovídal přirozenému pohledu na to, kdo je muž, a kdo žena, nyní je to jen fiktivní pojem.

Martina: Katolická církev by mohla dostat poměrně jiné kněze. Není-liž pravda?

Jakub Kříž: Stát by se o to mohl pokusit, ale ona sama bude mít svou vlastní definici toho, co to je muž, a co to je žena. Vlastně jeden z důsledků tohoto rozhodnutí bude, že dojde k vytvoření nějaké právní fikce, která bude v takovém rozporu s realitou, s tím, jak lidé vnímají, kdo jsou muži a ženy, s tím, jak lidé vnímají realitu, že to bude všechno nesnesitelné. Prostě, pojem pohlaví v právu až dosud odpovídal přirozenému pojmu, ale najednou se z něj vytvoří skutečně fiktivní pojem.

Martina: Stejně jako je tady tendence tvrdit, že rasa je společenský konstrukt, tak i z pohlaví jsme v tuhle chvíli udělali společenský konstrukt.

Jakub Kříž: To je velice zajímavá otázka, a genderová teorie si s tím sama neví rady. Když to sledujete, tak je tam několik proudů. Podstata genderové teorie je oddělení takzvaného genderu od sexu. To znamená pohlaví společenského, žitého, od pohlaví biologického.

Někteří tvrdí, že gender je pohlaví sociální, to znamená nějaký obal kolem biologického pohlaví, který je stanoven společností. Jiní ale tvrdí, že pohlaví je niterná identita, něco vnitřního. Což jsou jako dvě tendence, které spolu nelze usmířit. Někdy to jde tak daleko, že třeba Judith Butlerová, jedna z hlavních teoretiček genderu, tvrdí, že rozhodující je niterná individuální identita, která je, řekněme, až esenciálně daná, až neměnná, zatímco biologie, biologické pohlaví, je společenský konstrukt.

Martina: Ale přesto všechno žena, která se prohlásí za muže, protože to je její niterná individuální tendence, potřeba, bude muset chodit na gynekologii.

Jakub Kříž: To se obejde manipulací s jazykem. Víme, známe tyto případy z anglosaského světa, kde se mluví o menstruuících lidech, rodících lidech, kojících lidech, protože tam došlo k myšlenkové přesmyčce, Vy sama jste použila termín: „Žena, která se identifikuje jako muž.“ To je třeba v anglosaském světě výraz, který se před nějakými deseti patnácti lety používal, a dneska se už to chápe tak, že transgender muž je skutečný muž. Tedy, že to není žena, která se domnívá, že je muž – a má právo na to, domnívat se, že je muž – ale že je to skutečný muž.

Martina: Omlouvám se, ale ujel mi vlak.

Jakub Kříž: Ano. Je to skutečný muž, a biologické pohlaví je něco, co není podstatné. Čili, my bychom už vlastně neměli říkat, že to je žena, která se cítí být mužem, ale pokud přijmeme převažující hledisko genderové hledisko, tak bychom měli říct: „Je to muž, který je schopen rodit, kojit, a tak dále.“

V genderové teorii se manipuluje s jazykem. Když není zjevné, kým jste, tak identita musí být vynuceně potvrzena souhlasem. A to se dělá přes hate speech, regulací jazyka.

Martina: Všechna manipulace, ale i horší věci – a teď to nechci srovnávat – i nejrůznější změny zřízení, vždycky začínaly změnou jazyka.

Jakub Kříž: Ano.

Martina: Tam to začíná – vždycky a spolehlivě. Není-liž pravda?

Jakub Kříž: V genderové teorii je manipulace s jazykem velice výrazná. Proč? Protože ve chvíli, kdy není zjevné, kým jste, tak identita musí být potvrzena souhlasem. Když se na sebe podíváme, tak poznáme, kdo z nás je muž, a kdo z nás je žena. Ale když musí být identita potvrzována souhlasem, tak nezbývá nic jiného než ji vynucovat. Pokud já bych se prohlásil za ženu, a vy byste měla podezření, že to nemusí být pravda, tak jediný nástroj, který je možný k potvrzení mé identity, je vlastně nějaké donucení. A to se dělá přes takzvané hate speech, přes regulaci jazyka.

Martina: Kdybych si nebyla jistá, tak ještě před pár lety bych vám řekla, ať si sundáte kalhoty, ale ani to už dnes není vodítko, protože vaše niterná individuální tendence je prostě jiná.

Jakub Kříž: Ano. Podle takzvaného esencialistického proudu genderové teorie je rozhodující nitro, tedy to, jak se člověk identifikuje, jak se cítí, a to konstituuje jeho pohlaví. A Ústavní soud na tuto vlnu naskočil.

Martina: Když na tuto vlnu naskočil, tak se pojďme podívat, kam ho to – a nás všechny – zaveze. Protože to je skutečně věc, kterou v tuto chvíli ještě, jak jste zmínil, nelze domyslet, tedy, jaké všechny možné důsledky to v běžném i právním životě bude mít. Tak jdeme surfovat: Aktivisté, zastánci povinného zrušení kastrace argumentují tím, že požadavek, aby byla povinná kastrace, je neústavní, a neodpovídá lidskoprávním standardům. To byl velký argument, který k nám přišel ze zahraničí. Jak to vidíte jako advokát, jako vysokoškolský pedagog, jako člověk, který se zabývá lidskými právy. Mají pravdu?

Jakub Kříž: Myslím, že lze připustit, možná překvapivě, že nucení lidí, kteří pociťují genderovou dysforii, kteří pociťují nesoulad se svým tělem, do nějakého operativního zákroku, je svým způsobem

nelidské. Ale je nelidské – postupně se vrátím k odpovědi, pokud bych zapomněl, tak mě když tak vraťte zpátky...

Pohlaví je člověku dáno, a nelze ho měnit. Lze změnit způsob chování, lze změnit vzezření, ale nelze změnit pohlaví.

Martina: Vidíte, že si stále dělám poznámky.

Jakub Kříž: A je to nelidské vlastně proto, že ve chvíli, když tady máme nějaké duševní onemocnění – protože genderová dysforie se chápe, byť o to existuje spor, jako duševní onemocnění – takže my vlastně těmto lidem nabízíme léčbu spočívající v operativní změně, to znamená ve zmrzačení zdravého těla. To mně skutečně přijde až nelidské. Jiná věc je, jestli existuje lidské právo na změnu pohlaví. Evropský soud pro lidská práva řekne, že ano. Ale taky záleží na tom, jak pojem „lidská práva“ používám. Jestli ho používám v rovině morálního, přirozeného práva, nebo v rovině, jak jsou lidská práva identifikována současnými orgány veřejné moci. Takže pokud jsme ve druhé rovině, tak asi můžeme říct, že Evropský soud pro lidská práva – a řada, naprostá většina evropských států – něco jako právo na změnu pohlaví uznává. Já osobně se domnívám, že pohlaví je člověku dáno, a nelze ho měnit. Lze změnit způsob chování, lze změnit vzezření, ale nelze změnit pohlaví.

Martina: Ani nelze změnit pohlaví kastrací?

Jakub Kříž: Kastrace je znemožnění nějaké reprodukční funkce. A v pozadí vaší otázky je spor o to, co to je pohlaví.

Martina: A zase se dostáváme do esencialistického proudu, a do fyzického.

Jakub Kříž: Jsou různé proudy, ale já myslím, že sedlák prostě pozná, jestli je jeho skot, nebo pes mužského, nebo ženského pohlaví. Pohlaví je přece biologická danost, řekněme, že to je nasměrování, uspořádání organismu ve vztahu k reprodukci. A víme, že savci mají dva typy uspořádání, samčí a samičí. Jeden z těchto typů uspořádání organismu se projevuje tím, nebo vyznačuje tím, že

produkuje spermiie, a předává svůj genetický materiál. Druhý typ přijímá, a samozřejmě poskytuje i vlastní část. A zdá se mi, že až do doby před desíti, patnácti lety to byla naprosto neproblematická otázka, rozhodnout o tom, jakého pohlaví jedinec je. A je to naprosto neproblematická otázka, řekněme, u všech živočichů, s výjimkou člověka v posledních deseti letech.

Martina: Když se podívám, tak mám kolem sebe lidi a přátele, kteří dokončili tranzici, ať už známá Tereza Spencer, jejíž novinářské schopnosti jsme všichni obdivovali, nebo je tady pak Michel Adler, která se velmi angažuje nejenom v právech, ale také v povinnostech transgender osob, a která tvrdí, že v případě, že chce transgender osoba být považována za osobu jiného pohlaví, tak je nutné dokončit tranzici i fyzicky. Jsou to názory lidí, kteří k tomu mají co říct, protože tím skutečně prošli. Ale dalším argumentem proti povinné přeměně pohlavních orgánů, který můžeme běžně slyšet, je údajná povinnost umožnit těmto osobám rodinný život, a ten prý nelze spojovat se sexualizací, kterou předpokládá právě dosavadní právní úprava. A tady jsme opět ve slepé uličce otázky toho, co je to rodina, jaké má funkce, a jestli mají dvě ženy, nebo dva muži, skutečně právo na rodinný život tak, aby počali dítě.

Jakub Kříž: Nakolik jsem studoval ten Ústavního soudu, tak argument směřující, nebo týkající se početí dítěte, nebo k vytvoření rodiny, tam v zásadě není. Ale je pravda, že se myšlenka změny pohlaví, právo na změnu pohlaví, odvíjí od takzvaného práva na soukromý a rodinný život. Ale tím se má na mysli, že by v zásadě stát neměl zasahovat do osobních věcí lidí, nebo pouze v minimální míře. A v tomto případě Ústavní soud vztáhl zásadu taky na změnu pohlaví.

Podle mého názoru také došlo k určité změně paradigmatu.

Řekněme, že až zhruba do roku 2010 se více hovořilo o transsexualitě, a i v našem právním řádu, jak správně Ústavní soud poukazuje, je změna pohlaví možná už, tuším, od roku 1992, nebo 1991, ale vycházela z paradigmatu, že někteří lidé pocítují tak

tvrdý nesouhlas se svým tělem, tak intenzivní nesouhlas, že bychom je ušetřili tohoto utrpení, tak jim umožníme změnu pohlaví, přeoperaci. A aby nebyli nějak sociálně znevýhodněni, tak toto nové pohlaví se reflektuje i právně, to znamená úřední změnou pohlaví. Nicméně teď na to šel Ústavní soud obráceně, a řekl: „Vždyť my už vlastně máme změnu pohlaví od roku 1992, a proto je nemožné, nebo nelidské, nebo v rozporu s lidskou důstojností, podmiňovat ji operací. To znamená, že vlastně přehodil příčinu a následek. A to je ale něco, co se odehrává celosvětově, tedy tento vývoj v chápání transgenderu.

Všechny příspěvky s Jakub Kříž

Diskuze:

Napsat komentář

E-mailová adresa nebude publikována.